

УДК 808.51:251; 808.5:81'342.9

ПАРАЛІНГВІСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПРОСОДІЇ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ПРОПОВІДІ

Скрипняк Т. Л.

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна

У статті розглядається паралінгвістичне значення просодії, а також кореляція просодичних компонентів в усному тексті німецькомовної проповіді з їхнім впливом на адресата, досліджена за методом семантичного диференціалу. Паралінгвістична інформація інтенційно передається мовцем за допомогою специфічної реалізації мелодійного контуру, акцентуації, паузації та ритмотемпу як свідомо контрольованих механізмів продукування ефективного мовлення.

Ключові слова: *паралінгвістичне значення, просодичні компоненти, метод семантичного диференціалу, ефективне мовлення, німецькомовна проповідь.*

Актуальність. Просодичні характеристики висловлювання здійснюють мовленнєвий вплив на реципієнта під час сприйняття німецькомовної проповіді. Перлокутивний ефект виникає в результаті специфічної реалізації мелодики, наголосу, паузації, ритму та темпу. Адресат надає прослуханій проповіді особистісного сенсу у вигляді різноманітних асоціацій і вражень, отриманих унаслідок смислової інтерпретації тексту, які трансформуються в конотативне значення.

Просодія є основним елементом, який відіграє значну роль ще до вибору слів та їх дистрибуції мовцем, що конструє форму висловлювання та встановлює зв'язок останнього з аудиторією. «Тон утворює музику» – саме інтонація (тон) складає загальний смисл і значення (музику) будь-якого висловлювання. Інтонація висловлювання є провідником тих соціальних відношень, які існують між співрозмовниками в конкретній ситуації, їх оціночним підсумком і звуковим вираженням соціальної оцінки [1, с. 185]. Модифікація мелодики, інтенсивність і темп мовлення можуть впливати на емоційне значення слова і, навіть коли реципієнт не знає мови, інтонація вказує йому на завершення висловлювання, на найважливіші слова, підкреслені наголосом [4, с. 211-216].

Просодичні чинники, які надають слухачеві інформацію, не контрольовану мовцем, називають екстралінгвістичними, наприклад, хрипота. Вони не мають комунікативного спрямування та не відображають намірів адресанта. Паралінгвістичні фактори, на противагу, інтенційно регулюються мовцем, несуть комунікативне навантаження і можуть передавати афективну інформацію [5, с. 49-54].

У дослідженнях емоцій, де просодія охоплює всі суперсегментні характеристики усного мовлення, застосовують конкретний напрямок і розглядають загальну нерозчленовану частину мовного сигналу як нашарування емоційного

стану [5, с. 55]. Звичайно, у несементному рівні крім емоційного вираження та паралінгвістичної інформації закладена й лінгвістична інформація.

Метою експериментально-фонетичного дослідження є встановлення особливостей реалізації просодичних компонентів німецькомовної проповіді у риторичному аспекті та виявлення паралінгвістичного значення просодії за методом семантичного диференціалу. Просодію висловлювання розглянуто в межах конкретного підходу, який описує кореляції між вимірними перцептивними й акустичними величинами та паралінгвістичною інформацією, що передає емоційний стан мовця, його наміри та настрої.

Перцептивний аналіз фрагментів проповідей аудиторами-інформантами проводиться з метою оцінити характер змін, що відбуваються у суб'єктивному семантичному просторі респондентів під впливом кожної з просодичних характеристик висловлення. Опрацювання даних проводилося за методом семантичного диференціалу [2, с. 45, 153], який базується на явищі синестезії (мислення за аналогією, коли одні чуттєві сприйняття виникають під впливом інших) та є операційним засобом «уловлювання» емоційної компоненти смислу, що сприймається індивідом в об'єктах. Метод семантичного диференціалу уможливило виявлення несвідомих асоціативних зв'язків між об'єктами у свідомості людей і переведення інформації, закодованої не мовними формами, а різноманітними відчуттями, з когнітивного рівня на афективний [3, с. 43]. Цей метод дозволяє знайти систему латентних чинників, у межах яких респондент оцінює об'єкти, що тестуються за бімодальними семибальними шкалами, полноси яких задаються за допомогою антонімів, а також оцінити різницю у сприйнятті адресатом двох фрагментів, що мають однаковий зміст, але іншу просодичну організацію та визначити чи відбуваються зміни у семантичному просторі реципієнта під час сприйняття тексту проповіді.

Людина здатна оцінити об'єкт, який вивчається, проектуючи інтенсивність внутрішнього переживання з приводу об'єкта на задану оцінну шкалу. Поділки шкали фіксують різний ступінь зазначеної якості об'єкта. Шкали, що корелюють між собою, групуються у незалежні чинники, які утворюють семантичний простір.

Валідність експерименту забезпечувалася дотриманням двох умов: контрольованістю змін просодичних характеристик модифікованого тексту, які визначають просодичну реалізацію висловлення, а також контрольованістю просодичних характеристик незалежно від дії семантико-синтаксичних чинників (з цією метою експеримент проводився на однаковому тексті проповіді, у якому змінювалася тільки його просодична організація).

Аудитори-інформанти, прочитавши письмовий варіант уривку проповіді, визначили щонайменше 20 будь-яких прикметників, що відображали ті асоціації, які виникли у них під час сприйняття фрагменту, наприклад, "теплий, доброзичливий, білий, прямий" тощо. Найбільш уживані прикметники тестувалися за семибальними шкалами (-3-2-1-0+1+2+3), полноси яких задано аудиторами-фонетистами вербально – за допомогою антонімів: хорошиий – поганиий, активний – пасивний тощо. Поділки шкали фіксували різний ступінь даної якості об'єкта. Першим членом антонімічної пари виступав такий прикметник, якому властива: 1) відсутність ознаки, наприклад,

direkt – indirekt (прямий – непрямий); 2) негативна характеристика, наприклад, *wohlwollend – missgünstig* (доброзичливий – недоброзичливий).

Інформанти прослухали висхідний і модифікований фрагменти тексту проповіді, що мають змінену просодичну організацію, й оцінили їх за семибальними шкалами.

Зважаючи на те, що мовлення безпосередньо стосується попереднього розуміння реципієнта, у парафіян церкви, які звикли до прослуховування проповідей, критично перевіривши певні гіпотези, виникають відмінні асоціації та формується інша оцінка тексту, ніж у неприхожан. Отже, для чистоти експерименту респондентів поділено на дві цільові групи: парафіян і непарафіян за принципом наявності/відсутності досвіду регулярного прослуховування проповідей.

Кожна з експериментальних шкал займає певне місце у семантичному просторі, що задається виділеними чинниками. Координаторами шкал виступають факторні значення, які відображають загальну оцінку експериментального стимулу (вихідного/модифікованого тексту) за певним чинником (як однієї з осей координат, що утворюють семантичний простір). У результаті аналізу загальної матриці даних виділено 6 чинників: «оцінка», «переконливість», «складність», «активність», «комфортність», «стабільність».

Респонденти оцінюють модифікований варіант тексту за чинником «оцінка» як більш темний, неприємний, небагатий на потенціал, неважливий, нетворчий. За чинником «активність» і «переконливість» реципієнти вважають контрольний варіант проповіді більш претензійним, цілеспрямованим, напруженим, дещо гнітючим, але достатньо дієвим, важливим і переконливим.

У факторі «складність» зі знаком плюс за шкалою переважають якості особистий (у вихідному тексті), шкала «повчальний» має практично однакове навантаження, все ж аудитори-інформанти вважають модифікований фрагмент більш застарілим, незрозумілим та невідходящим. Що стосується чинника «стабільність», у контрольному варіанті відмічено підвищення таких якостей як прямий, неоднозначний. У респондентів виникають відчуття дискомфорту та відсутності контакту під час аналізу чинника «комфортність» у вихідному тексті проповіді, хоча вони і вважають його більш корисним і доброзичливим.

Висновки. Отримані результати вказують на існування різниці між середніми оцінками за певними шкалами для контрольних і просодично модифікованих стимулів. Просодична модифікація призводить до зниження або підвищення середніх оцінок за деякими шкалами. Експериментальні шкали зміщуються досить суттєво за умови просодичної модифікації тексту, яка здійснює вплив на конотативне значення тексту та на реакції респондентів.

Просодичні характеристики є потужним риторичним засобом, сприяють встановленню зв'язку між мовцем та аудиторією, утворенню певного емоційного фону, здійсненню мовленнєвого впливу на реципієнта, а також появи змін у його поглядах і переконаннях.

Перспективним вбачається встановлення різних ступенів впливу просодичних компонентів на сприйняття реципієнтом усного тексту, виділення змін

в особистісному змісті, який адресат надає прослуханому тексту в результаті специфічної модифікації просодичних компонентів.

Список літератури

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М.: Искусство, 1986. – 444 с.
2. Надеина Т. М. Фразовая просодия как фактор речевого воздействия / Т. М. Надеина. – М., 2003. – 145 с.
3. Петренко В. Ф. Основы психосемантики / В. Ф. Петренко. – СПб.: Питер, 2005 – 480 с.
4. Якобсон Р. Язык в отношении к другим системам коммуникации / Р. Якобсон. – М., 1985. – 276 с.
5. Paeschke A. Prosodische Analyse emotionaler Sprechweise / A. Paeschke. – Mündliche Kommunikation, 2003. – 325 s.

Скрипняк Т. Л. Паралингвистическое значение просодии немецкоязычной проповеди // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2011. – Т.24 (63). – №2. Часть 1. – С.190-193.

В статье рассматривается паралингвистическое значение просодии, а также корреляция просодических компонентов в устном тексте немецкоязычной проповеди с их воздействием на адресата, исследуемая по методу семантического дифференциала. Паралингвистична інформація передається говорящим с помощью специфической реализации мелодического контура, акцентуации, паузации и ритмотемпа как сознательно контролируемых механизмов продуцирования эффективной речи.

Ключевые слова: паралингвистическое значение, просодические компоненты, метод семантического дифференциала, эффективная речь, немецкоязычная проповедь.

Skrypniak T. L. Paralinguistic meaning of prosody in a German sermon // Uchenye zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta im. V.I. Vernadskogo. Series «Filology. Social communicatio». – 2011. – V.24 (63). – №2. Part 1. – P.190-193.

The article deals with the problem of paralinguistic meaning of prosody, as well as the correlation of prosodic components in the oral text of German sermons with their impact on the recipient, studied by the method of semantic differential. Paralinguistic information is transmitted to the speaker using a specific implementation of pitch contour, accentuation, pauses, rhythm and speech tempo as a consciously controlled mechanisms of producing an effective speech.

Key words: paralinguistic meaning, prosodic components, method of semantic differential, effective speech, German sermon.

Поступила до редакції 27.04.2011 р.